

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön

(Visszaemlékezésem kislánykoromra, családkunk
küzdelmes életére és sodródására. 3. rész)

Előzmény (Az előző számban közölt 2. rész összefoglalója) Ambrus Pétertől és családjától a város román polgármestere elorozta sepsiszentgyörgyi házukat, faluról falura költözve Csomakőrösön telepedtek le. Innen Zernyére, a zabolai gróf Mikes családnak a Zernyehavashoz tartozó erdejében működő fűrésztelepére kerültek. Ambrus Margit testvéreivel együtt élvezte az erdei életet. Elmondja a magyar trikolor viseléséért járó román retorziókat. Gyermekkori barátja lesz Pubika, a gróf állatorvosa megesett lányának kislánya, akinek valóságos édesanyját nővéreként mutatják be. A nagyapát és nagyanyát pedig szülőként szerepeltetik. Ambrus Margit édesapja ekkor a fűrésztelep raktárában dolgozva leplezett egy, a raktárt megdézsmáló személyt. De nem a tolvajnak, hanem neki kellett másik munkahelyre mennie. Ezért a család leköltözött a közeli Petőfalvára. Nővére autóbuszjegy-kezelő lett, édesapja Brassóba ment dolgozni, de az ottani nehéz munka megviselte egészségét, hazatért. Itt kezdte meg elemi iskolai tanulmányait, itt kezdett templomba járni. Visszatekintésében felidézi a falu társadalmi viszonyait. A nővérek körül megjelennek az udvarlók. Édesapja a közeli Zabola-fűrésztelepen kapott állást. Innen hetente egyszer járt haza Petőfalvára. Végül a család Zabolára költözik.

Kalandom Brigával, a veszedelmes ménnel

Zabola-fűrésztelepen megürült egy lakás, így Petőfalváról édesapám munkahelyére költözhetünk. Én azonban továbbra is Petőfalvára jártam iskolába. Fűrésztelepen, az irodaház mellett építettek egy nagy, emeletes faházat. Ott – Háromszéken – általában gömbfából építették a házakat, aztán bevakolták. A tetején zsindele volt, vagy deszka, bevonva kátránypapírral. Azon túl álltak a barakkok, amelyekben a munkások laktak. Az irodaház innenső felén volt egy hosszú ház. Az első szobája volt a vendégszoba, ha jött Brassóból a vezérigazgató vagy más ellenőr, azok szálltak meg benne. A mellette lévő szobakonyhában régi ismerőseink, az akkorra már Zernyéről ide költözött Kájzer bácsiék laktak, így

újra összehozott a sors korábbi barátommal, Pubikával. Mellettük volt két üres szoba, aztán jött a következő szobakonyhás lakás. Ide költözünk mi Petőfalváról. A szobakonyhás házrész előtt volt egy fedett bejáró, amit édesanyám nyári konyhának használt. Onnan lehetett lépcsővel felmenni a padlásra, ami előtt egy teraszféle volt, innen be lehetett látni a környéket. Néha a zsindelelyes tetőn a ház tetejére is felmentem, szép volt a kilátás. Aztán megkaptuk a másik két szobát is, amik mellettünk üresen állottak, és tőlünk ajtó nyílt oda. A belső lett az édesapám irodája, mert amikor tönkrement a fűrészüzem, és a barakkból elköltöztek a munkások, édesapámat bízták meg a Zernyéről, Putnáról lehordott, és az üres barakkokban elhelyezett alkatrészek átadásával. Azokat egy Brassóból kiküldött férfi vette át, és vagonokkal ócskavasként szállították el.

A külső szoba Péter bátyámé és az enyém lett, a harmadikat édesanyám használta.

Akkor a nagylány nővéreim már nem éltek otthon, csak vendégségbe jártak haza. Bözsi lakott a legközelebb, Kovásznáról minden hétvégén haza tudott jönni. A mi szobánk előtt volt egy veranda. Édesapám segítségével itt felállítottunk egy pingpongasztalt, és hármasban – Péter, Pubika meg én – ott játszottunk. Édesapám faragott nekünk fakardot, és tanított vívni. Nekünk, gyerekeknek itt megint arany életünk volt, akárcsak Zernyén.

A munkások a megmunkált fát szép magas, úgynevezett kásztába rakták. Azok tetejére fel lehetett mászni. Nyaranta feltűnt még egy kisfiú, az erdőfőtanácsosék gyermeke. Csináltunk hintát, libikókát, amit ott palinkának neveztek. A területet, amin a gyár állott, Mikes gróftól bérelte az a társaság, amelyiké Putna, Oituz¹, Kommandó,² a kovásznai telep és természetesen Zabola-fűrésztelep volt.

Egy kilométerre húzódott tőlünk a „négyház”, ami szintén grófi birtok volt. Azért nevezték „négyháznak”, mert a zsellérek számára négy egymás végében álló házat építettek. Állt ott egy nagy istálló is, tehennel. Onnan hordtuk a tejet, vaját. Volt egy lóistálló is, benne egy igen hamis mén lóval. Ez Briga névre hallgatott. A tehének között volt egy Magda nevű, félelmetes bika. Attól nagyon féltem. Legrosszabb álmomban még ma is a bika elől menekülök. Pedig azzal nekem nem volt kalandom, csak Brigával, a ménnel. Kájzer bácsi volt akkor az uradalom állatorvosa. Egy szép nyári napon azt mondta nekem: „Üzentek, beteg az egyik ló, nincs kedved velem jönni?” Szerettem a lovakat, persze, hogy mentem. Az istálló üres volt, mert a béresek – béreseknek hívták és nem zselléreknek az ott dolgozó embereket – kint dolgoztak a lovakkal a földeken. Kerestük a beteg lovat, egyet láttunk az egyik bokszban, azt mond-

ja Kájzer bácsi: „Ez a Briga boksz, úgy látszik, azt is kivitték, és itt van helyében a beteg.”

Kinyitottuk a boksz ajtaját, bementem, bebújtam a ló nyaka alá, eloldoztam a jászol mellől, vittem kifelé, mikor az ajtóban Kájzer bácsi meglátott, ijedten csapta össze a kezét, mondván: „Jeszusom, ez a Briga!” Nekem sem kellett több, ijedten elengedtem, és gyorsan rácsaptam az ajtót.

A bikától meg azért féltem, mert az egyszer a szarvára kapott egy bérest, és messzire hajította. Az erdőfőtanácsos néniéknek is én hoztam el a tejüket. Karácsonykor kaptam tőlük egy szép, piros bársonyruhának való anyagot ajándékba. Édesanyám varrta meg nekem.

A „négyháztól” az egyik béres felesége járt hozzánk mosni. Rendes, tiszta asszony volt, ezt ki kell hangsúlyozni, mert ezt láttam nála, amikor mentem szólni, hogy jöjjön, mert nagymosás lesz. Ahogy végigmentem a házak előtt, láttam, mennyi rongyos, mezítlábás gyerek szaladgált az ajtók előtt.

Az intéző nagylánya szívesen barátkozott velem, a nagylányok általában szerettek. Lehettem úgy 10-11 éves, mikor megismerkedtem vele. Ő szintén szívesen barátkozott velem.

Amikor a nagymosás volt, éppen otthon vendégeskedett Marcsa, meg Bözsi nővérem, akik este segítettek a néninek öblögetni, hogy minél hamarább végezen, és legyen ideje még kártyát vetni, mert értett ahhoz is. Én jól odafigyeltem, és megjegyeztem, hogy melyik kártya mit jelent. Megszerzett tudásomat kamatoztatva a közelünkben lakó bakter két nagy lányának vettem kártyát. Szívesen elmókáztak velem. A velük élő néni is mindig szívesen látott, én meg örömmel mentem beszélgetni vele, mert az almáskertben a jó beszélgetésen kívül a zsebem is megtöltötte almával.

Téli-nyári játékaink

Aztán jött egy új állomásfőnök, annak volt egy lánya, akit Juci nővérem még a postáról ismert. Annak a lánynak volt egy Baba nevű kislánya. Hivatalosan azonban nem ő, hanem az állomásfőnök felesége, a tulajdonképpeni Nagymama volt Baba édesanyjának bejelentve. Ez azért történt így, mert állítólag az állomásfőnök lányának a vőlegénye meghalt. Így aztán Baba a Nagymamát édesanyjának, valódi anyját pedig testvéreinek tudta. Ezt mindenki így hitte, kivéve Juci nővéremet, aki tudta, hogy mi történt valójában, és miért költöztek ide előző lakhelyükről. Persze ezek a „testvérek” tartott valódi anyák nem mentek férjhez soha. Később ez a Baba lett a kis barátnőm. Ő egy évvel lehetett kisebb, illetve fiatalabb, mint én. Ő csak egyszer-kétszer jött el velem az iskolába, mivel a tanító úr kijárt hozzájuk tanítani.

*

Folyt egy patak nem messze tőlünk, ami télen befagyott. Nekünk Péter bátyámmal együtt, nagylány nővéreinktől örökölt korcsolyáink voltak. Ezek szorítókulcsa már nem nagyon fogott, így fel kellett kötözni a bakancsunkra. Péter felkötötte az enyémet is. Folyt ugyan egy kis patak a mi házunk előtt is, de az keskeny volt, és azon nem lehetett korcsolyázni. Egy kis híd vezetett át rajta, amin a felkötött korcsolyával mentünk át. Mire a nagy patakhoz értünk, az enyém leesett. Péter bátyám Babával, aki mellelég nagyon szép kislány volt, korcsolyázott, én meg csúszkáltam mellettük, így aztán nem is tanultam meg soha korcsolyázni.

Péterrel sokat futballoztunk a házunk előtt elterülő gyepen, persze nem igazi, hanem saját készítésű futball-labdával. Együtt másztam vele a fákat, ő meg együtt babázott, főzőcskézett, kézimunkázott velem. Ha valamiért megsértődött, hátra tett kézzel sétált le s fel a folyosón. Mi meg Babával békítésként a folyosó végére cukorkát, ezt-azt raktunk, és lestük a hatást. Amikor már elvette egyiket-másikat, tudtuk, hogy már nem igazán haragszik, és hamarosan megbékül. Egyszer nagyon megharagudott közös barátunkra, Pubikára. Egy évig nem szolt hozzá. Én Pubika pártján voltam, és szolidaritásból nem szoltam Péter bátyámhoz, akivel aztán egy délután, mikor együtt mentünk a tejért, kibékültünk.

Péter bátyám gimnáziumi évei Kézdivásárhelyen

Pubika és Péter is gimnazista lett Kézdivásárhelyen. Péter (kép a következő oldalon) internátusban, Pubika viszont „testvérevel”, valójában édesanyjával, egy bútorozott szobában lakott. Később tudtam meg ugyanis, hogy akit „Apám”-nak nevezett Pubika, az valójában a nagyapja volt, és állatorvosként Mikes gróf lovait kezelte. Zaboláról, a kastélyból jöttek Zernyére. Volt két lányuk: Sáríka és Mici. Sáríkával, a szép barna lánnyal, történt a baj. Állítólag a gróf kocsisa csábította el. Megszületett a gyermek. A nagymama vállalta az anya szerepét. Sáríka pedig, Pubika testvéreként szerepelt.

Én a Kézdivásárhelytől tíz kilométerre lévő Zabola-fűrésztelepről minden héten vittem Péter bátyámnak csomagot. Ilyenkor mindig meglátogattam Pubikáékat, mert csak a délutáni vonattal tudtam hazamenni. Volt Kézdivásárhelyen az iskolában egy tanár, aki, ha azt kérdezte a szülő, hogy viselkedik a fia, azt felelte: „A fiú jó, csak a környezete komisz.” Nagynevű tanárok tanítottak abban az iskolában. Két névre emlékszem: Zsögön³ tanár úrra (a keresztnévét már elfelejtettem), ő magyar nyelvet tanított. Domokos Pál Péterről csak azt tudom, hogy a székely öntuda-

Ambrus Péter 1933 novemberében

tot ébresztgette a diákjaiban, és ez kihatott a környezetére is.

Nyáron nagy kirándulásokat tettünk Péterrel. Kisvonattal felmentünk Gelencére, onnan árkon-bokron keresztül mentünk hazafelé, azt képzelve, hogy valahol a dzsungelben járunk. Nem korlátoztak a mozgásunkban, az volt a lényeg, hogy délre otthon legyünk. Az, hogy addig hol barangoltunk, nem volt kérdés. Volt sok libánk, disznónk, kacsánk, pulykánk és tyúkunk. Ezek népesítették be a baromfiudvart. Az állomás épülete előtt gesztenyefasor volt, éjszaka a pulykák azon tanyáztak. A kertben megtermett minden, úgyhogy ezekre nem volt kiadásunk. Soha nem adtunk el semmit, mert nem volt rá mód vagy más ok miatt, nem tudom.

Az elszegényedés éve

Volt mit ennünk bőven, csak a pénzünk volt kevés. Akadt egy év, amikor elmaradt a fizetés is, meg a nyugdíj is. A fizetés akkor maradt el egy évig, mikor a társaság fizetéseképtelen lett, a nyugdíj is ugyanekkor maradt el, mert az ország is fizetéseképtelen lett. Aztán a nyugdíjat is, meg a fizetést is megfelezték. A család tartaléka is elfogyott, mert az is felére csökkent.

Az ország és a vállalat rossz pénzügyi helyzete kihatott nemcsak a kispénzű, hanem a nagypénzű emberekre is. Borszéki nagynénémnek, Ambrus Karolinának (kép lent) és férjének, Lengyel Gerőnek⁴ virágzó, nagyjövedelmű vegyeskereskedése volt. Lengyel Gerő nem ingatlanba fektette a pénzét, hanem kiadta kölcsönbe. A román lej vásárlóereje a gazdasági világválság idején bekövetkezett infláció miatt korábbi vásárlóerejének felére csökkent. Az ebből keletkezett veszteségét növelte, hogy adóssai közül többen csődöt jelentettek, és így a román törvények értelmében nekik nem kellett visszafizetniük a kölcsönbe kapott pénzt. Mindez 1927–1928-ban vagy az ezt követő nehéz években történt.

Ekkor édesapám ki akarta venni Péter bátyámat az iskolából, mert nem volt pénz a tandíjra. Édesanyám azonban ezt nem engedte meg. Elment Boga⁵ igazgatóhoz, aki paptanár volt. Elmondta helyzetünket és tandíjkedvezményt kért. Péter jó tanuló, jó magaviseletű diák volt, így megkapta a kedvezményt, és tovább tanulhatott. Abban az időben kellett volna nekem is a polgá-

Ambrus Karolina és testvére, Ambrus Ignác, 1920 körül
riba menni, de két gyerek felsőbb iskolába járásáról szó sem lehetett, így maradtam egyelőre az

elemiben. Minden este imádkoztam, ha majd polgáriba megyek, meg ne bukjam. Évek múlva magánúton végeztem el azt.

Tűz martaléka lett Zabola-fűrésztelepen az emeletes hivatalnokház

Fentebb már említettem, a közelünkben volt az a zsindelel, kátránypapírral fedett nagy emeletes faház, amiben az erdőfőtanácsos és családja, valamint egy tisztviselő lakott. Ez kigyulladt. Én rettenetesen megijedtem, mivel akkor éppen az állomásfőnöknél voltam, játszottunk kis barátnőmmel, Babával, amikor Ilonka néni – szép szőke asszony – az erdőfőtanácsos lánya megzörgette az ablakot. Vasárnap volt, kérte, hogy hívják azonnal a tűzoltókat, akiknek Kézdivásárhelyről kellett kijönniük Zabola-fűrésztelepre. Mire kiértek, a ház leégett. Hazaszaladtam és láttam, hogy édesanyám ürítette a szekrényeket, a ruhákat batyuba kötötte, hogyha a mi házunkra is átterjed a tűz, menteni tudjuk, amit lehet. A tűzoltók, amikor kijöttek, már nem is oltották a tüzet. Csak arra vigyáztak, hogy az tovább ne terjedjen. A házból estére már csak üszkös romok maradtak.

Az épület biztosítva volt. Azt beszéltek, hogy a lakók azért gyújtották fel, hogy megkapják érte a biztosítási összeget. Nagy per lett belőle, a gyár vezetősége és a biztosítótársaság között. Az, hogy az miként végződött, nem tudom.

Mi felöltözve aludtunk, mert attól féltünk, hogy valami hamu alatt lévő szikrától meggyullad a házunk. A félelem belőlem nagyon későn múlt el, teljesen talán soha. Mindig kiszaladtam és néztem a ház tetejét, hogy az nem ég-e. Szaladtam fel a padláslépcsőn, és a háztetőn lévő teraszról néztem, nincsen-e tűz valahol a környéken. Ha pásztortüzet láttam, ijedten kérdeztem, hogy nem jön-e ide a tűz. Minden este imádkoztam, hogy a házunk ne gyulladjon ki.

Egyszer aztán, amikor Juci nővérem hazajött, elmondták neki, mi van velem a tűz óta. Kérdezték tőle, mit tudjanak tenni, hogy kigyógyuljak a félelemből. Soha nem vertek meg, ezt használta ki Juci, azt mondta: „Manci, ha még egyszer kiszaladsz nézni, hogy hol van tűz, nagyon megfognak verni.” Ez hatott, mert a verés ismeretlen volt számomra, így attól nagyon féltem. Így hagytam abba a tűzlesést.

Juci nővérem Czibalmos Józsefné lett

Juci nővérem akkor Botfaluban, a cukorgyári postán dolgozott, megismerkedett a szárhegyi születésű cukorgyári alkalmazottal, Czibalmos Józseffel,⁶ aki 10-11 évvel volt idősebb nála. Jó-

Ambrus Julianna és férje, Czibalmos József, 1931 körül

képű, jó keresetű, jó családból való férfi volt. Amikor eljött leánykérőbe, még Petőfalván laktunk. Nagy készülődéssel vártuk, sok narancsot hozott nekünk, Jucinak meg literes üveg kölnit. Húsvét volt, és egy kis majmot tűzött a gomblu-kába, a locsoló kölnit a felső zsebében, egy gumigömbben tartotta. Meglocolt bennünket, lányokat, nekem adta a plüssből készült zöld majmocskát, ami nagyon sokáig megvolt nekem. Különben nagyon komoly férfi volt a sógorom, én mindig nagy tisztelettel néztem fel rá.

Zabola-fűrésztelepen laktunk már, amikor megesküdték. Egy cukorgyári tisztviselőnek nehezen adták meg a házassági engedélyt. Aránylag keveset kellett várniuk a házassági engedélyre.⁷ Juci nővérem az esküvő előtt egy évvel hazajött és főzni tanult. Sütött-főzött, igen jó háziasszony lett belőle. Összeházassulásukat követően Marosvásárhelyre költöztek.

Hóban, fagyban járva Zabola-fűrésztelepről a Petőfalvai iskolába

Visszatérve fűrésztelepi élményeimre, Péter bátyám már nagy diák volt, én a hat elemet jártam ki Petőfalván. Aki nem ment fennebb, annak büntetés terhe mellett 7 osztály volt a kötelező. Nekem azonban tervbe volt véve a polgári elvégzése, így a tanító úr nem kérte számon az utolsó évet. Ott nagy telek voltak. Nehéz volt nekem Fűrésztelepről lakatlan területen esőben, fagyban, hóban gyalog eljutni Petőfalvára, az iskolába. Amikor a nemere, a Hargitáról lezúduló hideg szél elkezdett fújni, 4-5 méteres hóhegyek keletkeztek az utakon. Annak a tetején mentem korán reggel az iskolába, ahol ebédszünettel, egész napos volt a tanítás. Én a többivel mindig kimentem az iskolából „ebédelni”, aztán csendben visszalopóztam, és amit magammal vittem, abból ebédeltem.

Néha meghívott Ilonka néni, a tanítónk felesége ebédre. Ő volt a bérma-keresztanyám. Egyedül mentem a nagy hóhegyek tetején, félve kutyáktól, farkasoktól, és annyi sok rosszat hallva, az emberektől is. Hála Istennek, útközben nem találkoztam senkivel.

Nyáron nem féltem, mert akkor a határ tele volt gazdákkal, akik dolgoztak a földjeiken. Csak a csavargóktól féltem. Egyszer Péterrel, amikor hazafele mentünk, barátságosan hozzánk jött egy kutya, megkérdeztük a gazdájától, nem adná-e nekünk. Dehogynem – mondta –, vigyétek. Kérdeztük, hogy hívják a kutyát. Azt felelte, hogy „Mit visz” a kutya neve.

El is jött velünk a kutya hazáig, de akkor megfutamodott Zabola felé, ami három kilométerre volt tőlünk. Futottunk utána kiabálva, hogy Mit visz, Mit visz! Mindenki bámult utánunk, mit lophatott el a kutya. Hát így vert át bennünket a székely gazda, aki előre tudta, hogy a kutyája hazamegy.

Zabolára jártunk templomba, az nagy község volt. Péter ministrált, a miséken, szép nagy templom volt ott. Ahogy poroszkáltunk, sokszor felkészkedtünk egy-egy szekérre, de legtöbbször gyalog mentünk.

Egyszer kapott Péter egy sötétkék öltönyt. Édesapám meg édesanyám összeadták a tudományukat, vettek szövetet és megvarrták. A nadrág, melyet húsvétra kapott, egészen jó volt. Ám, amikor indultunk a misére és mentünk pár lépést, meg kellett állnunk, hogy a nadrág fél oldalra fordult szárát szépen helyére igazítsuk. Aztán megint mentünk, megint igazítottunk. Nem akart közepén maradni a vasalás.

Nekem akkor egy szép, de igazán szép, téli öltözetem volt. Juci nővéremnek, aki télen esküdött, volt egy fehér kecskebőr fél bundája, azt esküvője után nekem adta. Bözsi nővéremtől kaptam egy szürke rakott szoknyát. Ebben jártam Kézdivásárhelyre, amikor télen a bátyámnak csomagot vittem, meg télen Zabolára a templomba.

Péter kapott egyszer egy hegedűt is. Pubika szépen játszott rajta a karácsonyi szünetben. Péter azonban nem szerette a hegedűt. Ő a zongorához, harmóniumhoz vonzódott. Én semmi hangszerhez nem éreztem tehetséget. Csak próbálgattam, de nem ment. Vettem egyszer egy szájharmonikát, amit keservesen fújtam, de dallamot nem sikerült kicsikarnom belőle. Ezen kívül még fésűre tett selyempapírral is muzsikáltunk.

Mária nővéreméknek Sepsiszentgyörgyön cimbalmuk is volt. Akkoriban az a divat járta, hogy akinek nem telt zongorára, az cimbalmot vett a gyerekeinek. Mire én felnőttem már nem volt meg Mária nővéremék cimbalma. Én a késői gyermek, minden ilyenből kimaradtam.

Írtam is egyszer kislánykoromban egy verset. Erre a mondatra emlékszem belőle: „Fáradt véreből az apámnak fölöslegnek jöttem a világra.” Írtam többet is, mint minden gyerek, de csak erre emlékszem.

Életemben sokat voltam magamban, de soha nem unatkoztam. Fűrésztelepen napközben édesanyámmal ketten voltunk otthon. Kivéve, ha testvéreim közül valamelyik nálunk töltötte a szabadságát. Édesapám mindvégig megtartotta a külön kis szobáját, ahová elvonult olvasni, meg gondolkozni, a nehéz életen. Amikor véletlenül egyszerre voltak otthon a nővéreim, sokat bántották édesanyámat.

Egyszer éppen reggeli kávéját itta a konyhában, amikor Mária nővérem maga mögé állítva Jucit és Bözsit, anyám elé állva elkezdték a rigmust: ha nem adják el a sepsiszentgyörgyi házat, ha ügyesebben élnek, ha minden megvolna stb., akkor most Szentgyörgyön úri módon élhetnének, mint régen, nagyobb lehetőséggel, meg ez, meg az.

Édesanyám egy darabig hallgatta, aztán azt tette, amit soha, a lányokhoz akarta vágni a csészéjét, de a kályhát találta el, aztán elszaladt édesapámhoz. De előtte még azt mondta, hogy „vigyen el az Isten annyifelé, ahányan vagytok.” Én, aki nem voltam a bosszantók között, csak ijedten álltam. A sors mégis úgy hozta, hogy a testvérek közül én kerültem legmesszebbre szülőhelyünktől. Az anyám rám soha nem haragudott, pedig én is mondtam neki nagylánykoromban ezt-azt, igaz, nem bántó szándékkal. Szüleim engem, a legkisebbet féltettek mindig a legjobban az élettől, mert arra gondoltak, hogy nem lesz már idejük felnevelésemre.

Svarcz ügynök úr, a hitegető

A padlásunkon füstölték az állomásfőnök disznóhúsait. Édesapám általában egyedül aludt. Szerette nyitva hagyni a külső ajtót, hogy világos legyen a szobájában. Azt mondta, lehet majd eleget sötétben, ha meghal.

Egyik téli éjszaka zajt hallott a padlás felől. Abban az időben volt a környékünkön egy hírhedt betörő, aki hol itt, hol ott tűnt fel. Édesapám zajt hallott és azt hitte, lopják a húst a padlásról. A nagy télben kiugrott az ágyból, és a nagy hidegben, hóban, pizsamában, mezítláb felfutott a padlásra. A zajt azonban nem betörő, hanem a szél, meg a macskák keltették.

Ő ekkoriban, miként azt már említettem, éjjeliőr volt Zabola-fűrésztelepen. Ez a munka abból állt, hogy a területet körbejárva, a kerítésen elhelyezett órákat minden alkalommal fel kellett húznia. Így nem volt módja arra, hogy kihagyjon egy-egy kört. A nagy hidegben sokszor megfázott. Ezek a megfázások biztosan hozzájárultak

szívasztmájának kialakulásához. E betegsége miatt rettenetesen köhögött, fuldoklott. Elég sok időbe telt, amíg az éjjeliőri munka helyett irodai beosztást kapott.

A Fűrésztelepnek elkezdődött a felszámolása. Vagonszámra hordták el a feleslegessé vált gépeket, alkatrészeket. Egyszer a szállítást szervező ügynök, akit Svarcz úrnak szólítottak, rábeszélte arra, hogy egy vagonnal kevesebbet írjon be. Azt ígérte, hogy ennek fejében, hálából hoz nekünk Brassóból ruhákat, cipőket, meg mindent. Végül hozott három hócipőt, ami még nekem is kicsi volt, meg hozott egy trottőr sarkú cipőt is. Azonban azt a búzavirágszínű szövetet, amit nekem ígért, hiába ábrándoztam róla, soha nem hozta el. Egyszer, amikor Brassón keresztül utazott édesanyám, elment hozzájuk, de Svarcz úr, az ügynök, szóba sem állt vele. Édesapámat meg emésztette a gondolat, hogy mekkorát csalódhatnak benne a megbízói, ha kiderül, mit tett. Addig-addig búsult, ette magát, míg teljesen belebetegedett. Ő nem is bánta, hogy Svarcz nem adott szinte semmit, legalább így nem volt haszna ballépéséből.

Mária nővérem házassága

Mária nővéremnek jó állása volt Botfaluban,⁸ a postán. A román kormány azonban hozott egy rendeletet, amely szerint magyar ember nem dolgozhat postán, mert az bizalmi állás, és visszaélhet azzal, amit megtud. Volt ott egy román postamester, Olariu Vasile, aki fiatalabb volt két évvel Mária nővéremnél. Mária 24, a postamester 22 éves volt. Kérte Máriát, menjen hozzá feleségül. Nővérem hallani sem akart róla. Próbált feleségnek valót szerezni Vasilénak. Vitte őt vásárnaponként a környező falvakba, bemutatta neki barátnőit, a tanítónőket, postai kolléganőit, Vasilénak azonban egyikük sem kellett. Csak mindig ismételten Máriát kérte feleségül.

Mária nagyon szép lány volt. Szép szobrokat tudott csinálni, szerette a verseket, szépen énekelt. Aztán, amikor a főnökasszonya, a postamester nő megtudta, hogy nekik, magyaroknak el kell hagyniuk a postát, azt kérdezte Máriától, hogy mire vár. Hozománya nem lesz, ezért igen kevés az esélye annak, hogy állás nélkül maradván, magyar fiú kéri meg a kezét. Ekkor nővérem levelet írt édesapámnak, akiről tudta, hogy miként vélekedik az őt tönkretévő románokról. Megkérdezte, mit tegyen ilyen körülmények között.

Édesapám azt válaszolta, ha egészséges lenne, azt írná, jöjjön haza, meglesz itthon.

Azonban közeledni érzi a halálát, ezért nem írhat semmi biztatót. Ő nem ellenzi a házasságot. Mária tegyen belátása szerint. Ezután leánykérőbe jött Vasile. Rendes, kedves fiatalember

volt, kedves volt hozzá édesapám, szimpatikusnak találtam; jóban is voltam vele mindig. Ő is testvéreként szeretett engem. Bözsi nővérem ellenségesen viselkedett vele. Juci nővérem egyenesen kétségbe volt esve. Telefonált Máriának, hogy ne menjen románhoz, mit fog szólni hozzá férje, Czimbalmos Jóska, meg a rokonsága. Mária azt mondta, „egyikőtök sem fog engem eltartani, azt teszem, amit tennem kell”. Férjhez ment Olariu Vasiléhez, így román feleségként a postán maradhatott. Én sokat voltam náluk, sajnáltam mindkettőjüket. Vasile, akit ezután Laci-nak szólítottunk, imádta Máriát, aki eltúrte, de nem szerette őt.

Mária és Vasile (Laci) első gyermeke, Nelli

Egy évi házasság után megszületett Mária és Laci házasságának első gyümölcse: Olariu Cornelia, Nelli. Mi költözés előtt álltunk. Édesapám hazakíváncozott Szárhegyre. Édesanyám elment Botfaluba, hogy az első unokája születésénél segédkezzen.

Ambrus Mária, Olariu Vasile (Laci) és lányuk, Cornelia, 1932 körül Botfalun

Jgzetek

¹ Ojtoz (Oituz), Erdély és Moldva határán, a sebes folyású Ojtoz folyó szűk völgyében fekvő település. Két részből áll, a forgalmas főút menti lakóházakból és középületekből, valamint a keletre benyúló völgybe

épült fűrésztelepből és szolgálati lakásokból. <http://bretcu-bereck.ro/index.php/hu/falvak/ojtoztelep>

² Kézdivásárhelytől 32 km-re délkeletre a Háromszéki-havasokban, a Nagy-Bászka völgytágulatában, a Kúpán-, Taplica- és Rozsdás-patakok találkozásánál fekszik. Elnevezése a székely határőrség megszervezésének idejéből származik, amikor – mivel itt húzódott az országhatár – területén határőrállomás (németül: Commando, Grenzkommando, Grenz-Kommando) működött, amit háromszéki katonák őriztek. Kézdiszéki és orbaishéki utazások. In: Vofkori László: Utazások Székelyföldön. Olvasószerkesztő P. Buzogány Árpád. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó. 2007. 430–431 p. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kommand%C3%B3_\(telep%C3%BCI%C3%A9s\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kommand%C3%B3_(telep%C3%BCI%C3%A9s)) Az 1890-es évektől fűrésztelep működik a településen. Eköré települt a falu. Ekkor épült az erdei vasút és a Tündérvölgyben a sikló is. Vö. Révai Új Lexikona XII. köt. KLC-KY. Szekszárd, 2000, Babits K. 200. p.

³ Zsögön Zoltán (Ozsdola, 1880. szeptember 30. – Kézdivásárhely, 1951. április 11.) erdélyi magyar költő, pedagógus. Középiskolai tanulmányait a kézdivásárhelyi Római Katolikus Gimnáziumban végezte, majd a csíksomlyói római katolikus tanítóképzőben tanult tovább. 1905. október 7-én leplezték le a csíksadéfalvi székely vértanú emlékművét. Az ünnepségen Zsögön Zoltán *Bíborban rejtőző porkoláb* című ódáját szavalta. Habsburgellenes, illetve Ferenc József-re utaló sorai miatt letartóztatták, s csak Erdély akkori püspöke, gr. Mailáth Gusztáv Károly közbenjárására bocsátották szabadon. A csíksomlyói, ill. csíkszeredai római katolikus tanítóképzőben tanított, s amikor 1920-ban az Erdélyi Római Katolikus Státus iskoláját anyagi okok miatt Kézdivásárhelyre, majd Marosvásárhelyre helyezte, hűségesen követte tanintézetét. Az új nemzedék nevelésében egyre fontosabb szerepet töltött be, volt tanítványai legendás hírű tanárként emlegették. Címzetes igazgatóként vonult nyugalomba 1939-ben. vö. https://hu.wikipedia.org/wiki/Zs%C3%B6g%C3%B6n_Zolt%C3%A1n

⁴ Ambrus Karolina, Lina néni (Szarhegy, 1882 – Marosvásárhely, 1966) második férje Lengyel Gerő, Gerő bácsi (Tölgyes, 1882 – Borszék, 1943)

⁵ Boga Alajos (Csíkköz, 1886. február 18. – Máramaros, 1954. szeptember 14.) magyar kanonok. Teológiát a bécsi egyetemen tanult, mint a Pázmáneum növendéke. 1910. július 14-én szentelték pappá Bécsben, 1914-ben Kolozsváron szerzett filozófiából doktori fokozatot. Az első világháború alatt táborigazgató, majd a kézdivásárhelyi gimnázium tanára és igazgatója volt. 1931-ben kinevezik az Erdélyi Római Katolikus Státus referensévé. 1945-től Márton Áron püspök általános helynöke, a püspök letartóztatását követően a főpásztor titkos megbízásából ő irányította az egyházmegyét. A papoknak határozottan megtiltotta az államilag kezdeményezett papi béke-mozgalomba való bekapcsolódást, ezért 1950. május 10-én letartóztatták. A vácsrești-i, majd a máramaroszi börtönbe hurcolták, ahol mindvégig ítélet nélkül tartották fogva. A börtönben is komoly lelkiéletet élt, tartotta a lelket paptársaiban. 1954. szeptember 14-én, a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén hunyt el. Ismeretlen sírban, valószínűleg a Tisza-parti csárdai vagy szegények temetőjében nyugszik. Vö. https://hu.wikipedia.org/wiki/Boga_Alajos

⁶ Czibalmos József (Gyergyószárhegy, 1899 – Marosvásárhely, 1962)

⁷ A cukorgyárban dolgozó műszaki tisztviselők – Czibalmos József 1926-tól dolgozott a német tulajdonú, budapesti központú, Botfalusi, cukorgyárban – belépésüktől kezdődően egy ranglétrát jártak be, ami természetesen a fizetésükben is megnyilvánult. Annak érdekében, hogy kis fizetésű tisztviselő kevés pénzzel ne alapíthasson családot, belépéskor írásban kellett elfogadnia azt, hogy házasságkötéséhez a gyár vezetőségének az engedélye szükséges. Czibalmos József a következő lépcsőfokozatokat járta be: segéd, cukormester, intéző, főintéző, gyártásvezető. Házasságkötéséhez legalább cukormesteri fokozatot kellett elérnie. Ezt a fokozatot Czibalmos József 1929-ben érte el, és ennek megfelelően ekkor kapta meg a házasságkötési engedélyt. (Czibalmos József fiának szíves közlése)

⁸ Botfalva, Brenndorf, Botá. 1889-ben alapított itt cukorgyárat a szerencsi cukorgyárat is működtető, főként német tőke által létrehozott Magyar Cukoripar Rt., amelyet 1892-ben a Kornfeld Zsigmond által vezetett Magyar Általános Hitelbank vett meg. Az építkezéseket egy prágai vállalkozó vezette, a gépek Pilzenből és Prágából érkeztek. A századfordulón az akkori Magyar Királyság legnagyobb cukorgyára volt. Éjjel-nappal üzemelt, 640 férfi, 280 női napszámost és kétszáz gyermekmunkást foglalkoztatott. Évi 75 ezer mázsa süveg-, kocka-, darabos és porcukrot állított elő.

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (4.) rész bepillantást ad a zabolai évek mindennapjaiba. Megismertet a szemben lakó erdőfőtanácsos családi viszonyaival, annak házasságon kívül született leánygyermekének életmódjával és udvarlójával. A családapa egészségi állapota rosszabbra fordul. Megkezdődik a Szarhegyre történő hazaköltözés lelki és valóságos előkészítése. Megismerjük a szarhegyi éveket, az ottani viszonyokat, barátokat, barátnőket. A költözés viszontagságai után meghal az édesapa, ezzel a kislánynál meggyalánysz.

Sz. Opre Mária: Ajtók a föld alá 1.